

9. ПОЈЕДИНАЧНИ ПОРЕЗИ НА ПОТРОШЊУ

Појединачни или посебни порези на потрошњу јесу порези којима се врши опорезивање промета само појединачних, тачно одређених производа или услуга. Под појмом појединачних(посебних)пореза на промет, како у теорији тако и у пракси, подводе се акцизе(трошарине), али и добит фискалних монопола и још неки други специфични порези.

9.1. АКЦИЗЕ

За разлику од пореза на промет, који се јавља као општи потрошни порез, акцизе представљају специјалне потрошне порезе. Њихово место у опорезивању потрошње се разликује од земље до земље. Многе земље у свету(претежно у Африци и Азији)акцизе су задржале чак и као једине порезе на потрошњу, јер је механизам њиховог убирања, једноставан и држави обезбеђује сигурне и стабилне приходе. У већини других земаља, акцизе се јављају поред пореза на промет, па је потрошња одређених производа двоструко опорезована, једном акцизама, и други пут порезом на промет.

9.1.1. Појам и карактеристике акциза

Због оваквог пореског третмана потрошње, порезом на промет опорезује се потрошња свих производа(осим оних који су изузети), а акцизама се додатно опорезује потрошња само једног, релативно малог броја тачно одређених производа. Из тог разлога акцизама је потребно обратити посебну пажњу, а пре свега одредити њихов појам и основне карактеристике.

9.1.1.1. Појам акциза

Акцизе се могу дефинисати као облик појединачних пореза на потрошњу којима се опорезује потрошња или употреба само појединачних, тачно одређених производа. У разлитичим земљама број и карактеристика производа који се опорезују акцизама је различит, али се у последње време запажа тенденција свођења опорезованих производа на одређене, карактеристичне. Акцизама се пре свега опорезују производи масовне потрошње који се не могу супституисати, или је њихова супституција тешко изводљива(со, шећер, кафа, дуванске прерађевине, нафтни деривати и сл.). Основни циљ увођења акциза је, дакле фискалне природе и он је задржан до данас.

9.1.1.2. Карактеристике акциза

За акцизе се не може утврдити заједнички принцип, односно јединствени основ њиховог постојања. Тако се овим порезом оптерећује потрошња једног броја прехрамбених производа свакодневне неопходне потрошње(али не свих) чиме се обезбеђује њихова издашност, тј, постизање основног фискалног циља. С друге стране, акцизама се опорезују и неки

производи луксузне потрошње, што може да буде подстакнуто социјалним ефектима опорезивања. Акцизама се надаље, опорезују и неки производи који су штетни за здравље, односно који угрожавају човекову околину. Има међутим и производа који су оптерећени акцизама, а не могу се сврстати ни у једну од поменутих група. Одсуство јединственог основа и различитост опорезивања акцизама се делимично може објаснити историјским разлозима(спорадично увођење акциза од случаја до случаја), али се данас процењује да је оваква недоследност у опорезивању пре свега у недоследности законодавца. На крају, за акцизе је карактеристично да се пореска обавеза одређује у фиксном износу за категорију производа по јединици мере(комад, тежина, запремина и др.) Утврђивање пореског оптерећења код акциза преко **ad valorem** стопа јавило се тек у новије време и то као изузетак, али се и тада одређује у односу на малопродајну цену производа.

9.1.2.Врсте акциза и разлози за њихово увођење

9.1.2.1.Врсте акциза

У финансијској теорији и пракси сусрећу се две врсте акциза и то специфичне и **ad valorem** (по вредности). *Специфичне акцизе* представљају врсту селективног пореза који се утврђује као фиксни износ за одређену врсту производа и то по јединици мере. *Ad valorem* акцизе су селективни порези на промет код којих се износ акцизе утврђује применом пропорционалне стопе на пореску основицу коју чини малопродајна цена.

9.1.2.2.Разлози за увођење акциза

Уз основни, фискални разлог, као најчешћи разлози се јављају дестимулација потрошње одређених производа(нпр. дуванске прерађевине, алкохол), покривање јавних трошкова изазваних потрошњом одређених производа, као и одговарајућа прерасподела дохотка(код опорезивања луксузних производа). Понекад се разлози увођења акциза налазе и у подручју економске политике(нпр.утицање на потрошњу тачно одређених енергената), мада акцизе због својих карактеристика нису погодан инструмент за увођење економске политике. Ипак акцизе могу утицати на конкурентност производа на тржишту, посебно ако се производи оптерећени акцизама могу заменити потрошњом других производа опорезованих само порезом на промет.

9.1.3.Предности и мане акциза

Акцизе су за пореске власти један од најомиљенијих пореза. Оне се лако и ефикасно убирају, систем обрачуна и наплате је једноставан, а пошто се опорезовани производи технички тачно одређују, нема спорова о границама пореског обрачуна. Пореска евазија је код акциза мала, а контрола обрачуна и наплате лака и једноставна. Ипак, колико год да су

омиљене код пореских власти, акцизе нису омиљене код обвезника и дестинатара. Због акциза су јефтинији производи сразмерно више порески оптерећени од производа исте врсте с вишим ценама. Како јефтиније производе користе шире категорије потрошача са слабијом пореском снагом, то они носе и сразмерно већи терет опорезивања. Акцизе нису омиљене ни код предузећа, не само због могућности утицаја на конкурентност њихових производа на тржишту, већ и због чињенице да преко њих привреда „кредитира“ фискал, пошто се акциза плаћа већ у тренутку када произвођач пусти производ у промет, па „кредитирање“ траје све док се производ не прода, крајњем потрошачу.

9.2. АКЦИЗЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Акцизе као облик опорезовања потрошње у Републици Србији, уређене су Законом о акцизама који је уведен још **2001** године, и који је током година до данашњег дана претрпео доста измена.

9.2.1. Елементи акцизе

9.2.1.1. Порески обвезник акцизе

Порески обвезник акцизе је првенствено лице које произведе и стави у промет, или увезе производе на које се плаћа акциза, значи произвођач, односно увозник. Међутим, ако правно лице или предузетник прибави непосредно од физичког лица-произвођача алкохолних пића, обвезник акцизе је то правно лице, односно предузетник.

9.2.1.2. Предмет опорезивања

У закону о акцизама, предвиђен је релативно узан обухват производа који се опорезују акцизама, у поређењу с неким другим земљама. Акцизом се опорезују: **1)** деривати нафте; **2)** дуванске прерађевине; **3)** алкохолна пића; **4)** кафа (сирова, пржена, млевена и екстракт кафе).

9.2.1.3. Пореска основица

Пореска основица за обрачун акцизе чини јединица мере (литар, килограм, комад, паклица, хектолитарски степен и друго), осим за кафу где основицу чини вредност производа утврђена по царинским прописима, увећана за вредност увозних дажбина и где је пореска стопа **ad valorem**. Исти је случај и са акцизом на цигаре, цигарилосе, резани дуван за пушење, дуван за лулу и бурмут. На цигарете се упоредо са специфичном, плаћа и **ad valorem** акциза, чија је основица малопродајна цена коју утврђује произвођач односно увозник цигарета.

9.2.1.4. Пореска стопа

Износи и стопа акцизе одређују се на два начина. Висина акцизе је утврђена у апсолутном износу (у динарима) за све производе код којих се

као основица јавља јединица мере. Код производа код којих се основица утврђује према цени производа износ акцизе се утврђује применом стопа израженим у процентима на пореску основицу (пропорционалне пореске стопе). Динарски износи акциза по јединици мере индексирају се годишње стопом раста цена на мало у календарској години која претходи години за коју се усклађивање врши. Пред овог аутоматског усклађивања специфичних акциза, Влади је дато овлашћење да може, у случају повећања произвођачких цена деривата нафте на светском тржишту или привремено смањити или увећати износе акциза.

9.2.1.5. Пореска ослобођења

Акциза се не плаћа на производе које извози произвођач, производе које набављају, под условима реципроцитета, дипломатска и конзуларна представништва, одређене производе који се користе у медицинске сврхе и производе које увозе међународне хуманитарне организације, или их добијају без накнаде (деривати нафте, кафа). Уколико се производ на који се плаћа акциза користи као репродукциони материјал, стиче се право на умањење обрачунате акцизе (избегавање кумулирања акцизе). Обвезник који је платио акцизу а није био дужан да је плати има право на повраћај. Такође, уколико лице које није произвођач извози производ на који је плаћена акциза има право на рефакцију плаћене акцизе.

9.2.1.6. Утврђивање и наплата акциза

Обвезник акцизе (произвођач, односно увозник), дужан је да при производњи цигарета и алкохолних пића, осим пива, контролном акцизном маркицом посебно обележи сваки од тих производа. Акцизне маркице штампа и издаје Народна банка Србије и о њима води евиденцију. Акциза се обрачунава и плаћа два пута месечно, а осим тога сачињавају се тромесечни и годишњи обрачуни акциза.

10. ЦАРИНЕ

10.1. Појам и карактеристике царина

Царине представљају облик посредних дажбина и најзначајнији инструмент заштитне политике коју држава наплаћује приликом преласка робе преко државне, односно царинске границе. Царине су приход буџета највишег нивоа власти (централног, односно федералног), при чему је историјски посматрано, њихов билансни значај био различит. Значај царина с фискалног становишта нарочито је био изражен у старом и средњем веку, а данас оне више служе економско-политичким него чисто фискалним циљевима. Из тог разлога, царине се често изучавају и ван науке о порезима и јавним финансијама, а у склопу политичке економије, спољнотрговинске и девизне политике. Као инструмент спољнотрговинске

политике, царине могу да делују на формирање и мењање односа трошкова и цена на домаћем тржишту, а преко цена и на увоз и извоз, равнотежу трговинског и платног биланса, убрзање или успоравање развоја одређене гране или привреде у целини, запосленост, тражњу и потрошњу и сл.

10.2. Циљеви царина

Циљеви због којих се уводе царине могу бити фискални, економски и социјални. *Фискални циљеви царина* јесу усмерени на прикупљање одговарајућих финансијских средстава док *економски циљеви* подразумевају заштиту домаће привреде или само одређене гране од спољње конкуренције, кроз повећање цена увозној роби, подстицању развоја одређене гране. На послетку *социјални циљеви* царина усмерени су на снижење цена одређених производа који су од интереса за животни стандард одређених социјалних група, кроз снижавање њихових цена.

10.3. Врсте царина

У финансијској литератури и пракси постоји више критеријума за поделу царина и они се углавном могу поделити на: **1) царине према кретању робе;** **2) царине према начину обрачунавања;** **3) царине према начину увођења;** **4) царине према висини оптерећења из одређене дестинације и 5) царине према основној економској функцији**

10.3.1. Царине према правцу кретања робе

Царине према правцу кретања робе могу бити увозне, извозне и транзитне. *Увозне царине* су царине које се наплаћују приликом увоза робе на царинско подручје. Увозне царине данас примењују све земље, како развијене тако и оне у развоју, а служе за ограничавање увоза, заштиту домаће привреде и остваривање фискалних прихода. Царински систем Србије познаје само увозне царине. *Извозне царине* се наплаћују код извоза робе на инострано царинско подручје и врло ретко се примењују. И на крају *транзитне* царине или превозне царине се наплаћују на робу која се превози или провози из једне у другу земљу преко националног царинског подручја. Ове царине се данас не примењују али су раније примењиване.

10.3.2. Царине према начину утврђивања царинске основице

Према начину утврђивања царинске основице царине се могу разврстати на специфичне, вредносне и мешовите. *Специфичне царине* се обрачунавају према врсти и количини робе, а царинска стопа је одређена према мерним јединицама (метар, литар, килограм и слично). Данас се релативно ретко примењују. *Вредносне или ad valorem*, царине се обрачунавају на бази царинских стопа које су изражене у проценту од вредности робе. Ово је данас основни облик обрачунавања царина. Тешкоће које се појављују код

ових царина изражавају се у смислу реалне процене вредности увезене робе. У царинском систему Србије царине се одређују у проценту од вредности робе, мада опстају и специфичне царине. Вредност која служи као основица за обрачун и плаћање царине је фактурисана вредност робе која се увози. *Мешовите царине* представљају комбинацију вредносне и специфичне царине. На пример, одреди се царина на увезену робу по систему **ad valorem**, али се истовремено утврди и највиши и најнижи износ царине. Нису ретки случајеви да у царинским системима постоје мешовите царине, нарочито код производа чије се цене значајније мењају током године.

10.3.3.Царине према начину увођења

Царине према начину увођења могу бити аутономне или уговорне. *Аутономне царине* су оне које држава самостално уводи, без обзира на став других држава. У највећем броју случајева тарифу аутономних царин доноси надлежни државни орган самостално, својим законом. Држава може да их укида, мења, већ према својим интересима, не уважавајући интересе и захтеве других држава. *Уговорне или конвенционалне царине* су резултат конвенције две или више земаља, и данас се царине доносе углавном на основу међународних уговора између више земаља.

10.3.4.Царине према пореклу робе

Царине према пореклу робе могу да буду јединствене, диференцијалне и преференцијалне. *Јединствене царине* примењују јединствену царинску тарифу, независно од тога из које се земље увози роба. *Диференцијалне царине* представљају посебан вид царине који се ретко примењује, обично у околностима вођења трговинског или царинског рата између појединих држава. Диференцијалном царином се значајније оптерећује увоз из одређене земље с којом је дошло до заостравања трговинских, политичких и других односа, или се јавља као одговор на такве мере предузете од друге земље. *Преференцијалне царине* представљају тип царина које примењује одрбена држава у односима са једном или више других држава, признајући њеним производима повлашћен положај на свом тржишту. У том случају примењују се ниже царинске стопе од уобичајених, чиме се даје предност увозу из тих земаља, Посебан је случај када се овај облик комбинује с клаузулом највећег повлашћења, а то значи да ће се за земљу која ужива статус најповлашћеније нације систематски примењивати најнижа царинска тарифа.

10.3.5.Царине према основној економској функцији

Према основној економској функцији царине могу бити фискалне или заштитне тј. економске. *Фискалне царине* се уводе с циљем да се осигурају приходи за покриће државних потреба. Најчешће се уводе на луксузне производе, односно на производе чији су домаћи трошкови производње

несразмерно високи у односу на светско тржиште. Насупрот њима, *заштитне царине* представљају такав тип царина који држава уводи у циљу заштите домаће производње. Сврха ових царина је да се повећа цена увозних производа и тиме смањи њихова конкурентна способност на домаћем тржишту.

10.4. Елементи царина

Код царина као облика дажбина у употреби су поједини термини који нису карактеристични нити за порезе нити за друге облике јавних прихода. Као најзначајнији се могу навести: **1) царинска декларација; 2) царински орган; 3) царинска лежарина; 4) складишни депозит; 5) царинска складишта, 6) царинска слободна зона; 7) царинска дажбина и 8) царинска граница.** *Царински обвезник* (дужник) је декларант, физички или правно лице које подноси декларацију у своје име или лице у чије се име подноси декларација за стављање робе у слободан промет или у поступак привременог увоза. *Царинска основица* је вредност увезене робе. То је трансакцијска вредност увезене робе, коју чини стварно плаћена цена или цена коју треба платити за робу која се продаје ради извоза, увећана за трошкове до износа које сноси купац. Изузетно, царинска основица може бити прописана и у јединици мере. *Царинска стопа* може бити ***ad valorem***, специфична или мешовита у зависности од царинске основице. *Царинска декларација* представља писмену исправу царинског обвезника у коју се уноси сви подаци неопходни за царинење робе (назив, вредност, количина робе и сл.). Саставља се на прописаном обрасцу, а истинитост података потврђује се потписом. *Царински орган* је посебан финансијски орган државне управе чија је надлежност да врши надзор над увозом, извозом и транзитом робе преко царинског подручја, те обављање царинења и девизне контроле на граници царинског подручја. *Царинска лежарина* представља накнаду која се плаћа за смештај робе у царинска складишта. *Складишни депозит* представља депоновани новац путника код царинских органа при уласку или изласку из земље. *Царинска складишта* служе за смештај неоцаринење робе и под контролом су царинских органа. Роба се складишти без плаћања царине, а царини се када напушта складиште. *Царинска слободна зона* је део државне територије издвојен из њеног царинског подручја. Роба унесена у слободну зону (луку) не подлеже плаћању царине, већ тек када је роба напушта. *Царинска дажбина* представља збир свих давања којима је оптерећена роба при царинењу (царина, лежарина, царинске таксе и друге царинске дажбине). *Царинска граница* је подручје ограничено царинском цртом (линијом) које се, у принципу, поклапа с државном границом.

10.5. Царински систем Србије

Основа царинског система Републике Србије јесте Закон о царинској тарифи и Царински закон. У оквиру ова два законска акта налазе се и битни елементи царине и царинског система наше земље. *Царинска тарифа* представља систематизован списак робе с разних становишта и статус робе у увозу. Царинска тарифа одређује статус робе, односно групу робе у погледу плаћања одговарајућих стопа царина. Царинска тарифа Србије заснива се на међународном хармонизованом систему назива и шифарских ознака робе, као и на називима Царинске тарифе Европске уније. У царинској тарифи прописано је **15** различитих ***ad valorem*** стопа (у распону од **0%** до **57,6%**), али се најчешће срећу стопе у распону између **5%** и **15%**, а бројне су и робе подвргнуте по стопи од **1%**. Ове се стопе примењују на робу пореклом из земаља на које се примењује клазула највећег повлашћења. *Царински закон* је основни нормативни акт царинског система земље. Њиме се уређују бројна питања од интереса за несметано функционисање царинског система као врло значајног дела привредног система. *Царинско подручје* обухвата територију на којој се примењује одређени царински систем. По правилу он се поклапа с државном границом, као што је случај у Србији. *Царинска роба* су све ствари које се у царинско подручје увозе, односно уносе или примају и које се из тог подручја извозе, односно износе или шаљу, или се преко тог подручја превозе, односно преносе. *Царински надзор* обухвата мере за спречавање неовлаштеност поступања с царинском робом и обезбеђење њене истоветности док се не спроведе царински поступак. Царински надзор обухвата нарочито: чување и преглед царинске робе; спровођење царинске робе, стављање царинских обележја, узимање узорака, проспеката, фотографија, или других података, који се обезбеђује истоветност робе; преглед пртљага путника и лични претрес путника и др. *Царински обвезник* је лице које уноси робу у царинско подручје, или износи робу из царинског подручја Србије, лице на које гласи превозна исправа и лице на које се преноси право из превозне исправе. *Царињење робе* обухвата пријем увозне царинске декларације; преглед робе и сврставање робе према Царинског тарифи и другим тарифама; утврђивање царинске основице, износа царине и других увозних дажбина које терете робу; наплата утврђених износа царине и других увозних дажбина. Царинским законом су прописане две *врсте олакшица*: изузимање и ослобођење од плаћања царина. Плаћању увозних дажбина не подлеже: **1)** роба у транзиту, **2)** извезена домаћа роба која се враћа у земљу (непродата или не одговара обавезама купца, **3)** роба коју су домаћи држављани пријавили приликом изласка и слично (укупно око десетак случајева изузимања од царињења). Ослобађања од плаћања царина су нешто бројнија, по правилу су субјектне природе: **1)** међународне хуманитарне организације; **2)** дипломатска и конзуларна представништва, **3)** предмети за личну употребу, **4)** опрема по

основу страног улога, 5)рекламни материјал и узорци који се добијају бесплатно и слично. Царинска основица на коју се примењују стопе из Царинске тарифе је вредност увезене робе. Вредност робе је уговорена цена(трансакцијска вредност), укључујући све трошкове и издатке до наше границе(трошкови превоза, трошкови осигурања, провизије посредника, трошкови паковања и коришћења контејнера, трошкови утовара, истовара, претовара и др.) Царинска основица за робу која се извози је фактурна вредност робе франко граница Србија. Изузетно, царинска основица може бити прописана и у јединици мере. Поред царина, велики је број других инструмената царинске заштите као што су: дажбине за изравнање пореског оптерећења, посебне таксе, дажбине за царинско евидентирање, додатне царине, сезонске царинске стопе(прелевмани); преференцијалне царинске стопе; јединствена царинска стопа и др.

11.ТАКСЕ

Таксе су стари облик јавних прихода, познат још у робовласничким(у Риму, Атини и другим античким државицама) и феудалним државама. Тако су се у старим робовласничким државама наплаћивале судске таксе, таксе за употребу воде у привредне сврхе и слично. У то доба, таксе су, с доменским приходима, представљале један од главних јавних прихода. Међутим, савремене државе све више због изражене не издашности, напуштају таксе и замењују их порезима.

11.1.Појам, и карактеристике такса

Таксе представљају облик дажбина које држава и њени органи примају као противнакнаду од физичких или правних лица за учињене услуге својих органа и установа. Ова чињеница представља основну карактеристику такса која омогућује да се прецизно повуче линија разграничења између такса и других категорија дажбина. Потребно је напоменути да такса није цена за пружену услугу од стране државног органа, и висина таксе се не конституише према критеријуму вредности пружене услуге. Она представља само посебан облик учешћа корисника услуге у финансирању делатности државног органа који му пружа одређену услугу на његово тражење. Изузев наведене карактеристике такса, не треба из вида изгубити ни добровољност, као значајну карактеристику ове врсте дажбина. Насупрот порезу који представља обавезно давање, са елементима принуде у одређеним фазама, при плаћању таксе лице које је плаћа слободно доноси одлуку да ли ће се користити услугом и платити таксу или неће. Међутим, ако се услуга затражи, такса се мора платити у законском року, у противном следи принудна наплата таксе. Таксе су веома неиздашан јавни приход, билансно занемарљив, који уз то показује осетну нееластичност и смањену

могућност прилагођавања привредним осцилацијама. Као и порез, и таксе представљају давање у новцу. У великом броју случајева код такса се примењује читав низ техничких поступака који су слични онима који се примењују код пореза. Потребно је такође истаћи да такса представља новчани приход државе(буџета) и није ограничена само на резиденте земље у којој су таксе уведене, јер се при плаћању таксе примењује тзв. територијални принцип.

11.2. Утврђивање висине и наплата такса

У финансијској теорији и пракси утврђивање висине таксе представља посебан проблем. Постоји неколико принципа(начела) који треба да буду поштовани при увођењу такса. Наиме, таксена тарифа:1) треба да буде општа и да зависи једино од врсте и величине услуга, 2) не сме да буде компликована и да омогућује произвољно оцењивање органа и 3) треба да обухвати услугу органа у целини.

11.2.1. Утврђивање висине такса

Основно је да се код утврђивања висине таксе мора водити рачуна да она не буде прениска, чиме се може провоцирати повећана тражња за услугама, створити јавни расходи који се не могу покрити приходима од такси, већ се морају финансирати из других прихода, што није препоручљиво, нити прихватљиво. Такође, таксе не смеју да буду ни превисоке, јер ће се смањити тражња за појединачним услугама, чиме ће се изгубити део јавних прихода, а финансирање органа(суда, царине и слично), ће, опет пасти на терет општих јавних прихода. Пошто је такса плаћање за одређену услугу, њена висина не сме да пређе неки максимум који представља износ расхода учињен органу који врши одређену услугу. Суштински, висина таксене обавезе зависи од неколико елемената који се морају имати у виду.

а) висина таксе зависи од трошкова које државни органи чине када пружају услугу која је предмет плаћања таксе. Услуга има апстрактан карактер, па је тешко утврдити стварне трошкове приликом пружања услуге и плаћања таксе

б) висина таксе зависи од користи коју има обвезник таксе за учињену услугу. Уколико приликом вршења одређене услуге постоји искључива корист појединца, при утврђивању висине таксе треба водити рачуна да она буде приближна нивоу стварних трошкова за учињену услугу

в) висина таксе зависи и од тога да ли се услуга чини искључиво кориснику услуге, или је присутан и општи интерес за одређену услугу, односно радњу. Уколико је за извршење одређене услуге заинтересован не само појединац, већ и јавноправно тело, висина таксе треба да буде нижа од ефективних трошкова.

г) држава понекад утврђује висину таксе у смислу свог неповољног става према неком облику делатности, па је у том случају висина таксе изнад

стварних трошкова. Тако се таксе у судском спору одређују према вредности спора, према трајању, према броју аката и слично. Висина таксене обавезе у овом и сличним случајевима треба да онемогући претеран број коришћења таквих услуга и то је тзв. превентивно деловање таксе, најчешће у судским споровима.

11.2.2.Наплата таксе

Наплата таксе може се вршити на два начина и то директно и индиректно:

11.2.2.1. Директни начин наплате таксе

Директни начин наплате таксе постоји када се такса плаћа у готовом новцу, уз издавање одговарајуће признанице, односно када се наплата врши безготовинским путем, преко институција платног промета. Наплата таксе у готовом новцу је веома ретка и везана је углавном за појединачне случајеве(нпр, плаћање конзуларне таксе у иностранству). Плаћање у готовини се врши у случајевима када је, због утврђених вредности таксених марака, њиховог коришћење неподесно. Лоша страна директног начина плаћања у готовини које је иначе данас ретко, је у томе што постоји претерано администрирање при наплати.

11.2.2.2.Индиректан начин наплате таксе

Индиректан начин наплате таксе врши се путем таксених марки, или одређених таксених формулара. Овај метод је врло једноставан, прилично јефтин и стога се практикује у највећем броју случајева. Наплата у таксеним маркама може се вршити унапред или уназад. Плаћање таксене обавезе у таксеним маркама уназад је уобичајено код судских такса, а у свим осталим случајевима уобичајено је плаћање обавезе унапред.

11.3.Класификације такса

У финансијској литератури постоје бројне класификације такса. *Према нивоу власти који уводи таксу* односно коме припадају приходи од таксе, могу се разликовати централне и локалне таксе. *Према органима који обављају радње за које је прописана такса,* односно према врсти органа који врши захтевану услугу, таксе се деле на: **1)административне** таксе, које се наплаћују за рад државних органа и установа, и у које се могу обрјати конзуларне, царинске, катастарске као и таксе за заштиту патената, узорака, модела и жигова **2)судске** таксе, које се наплаћују за рад судова и **3)комуналне** таксе. *Према начину плаћања таксе* постоје таксе које се плаћају на директан начин и оне које се наплаћују на индиректан начин. *Према времену плаћања* таксе се деле на оне које се плаћају унапред и оне које се плаћају уназад. *Према критеријуму немене наплаћених прихода,* таксе се деле на фискалне и чиновничке. Фискалне припадају буџету, док чиновничке остају потпуно или делимично службеницима јавног органа као награда за

рад на пружању услуге. Чиновничке таксе су углавном напуштене јер су могући извор корупције.

11.4. Таксена начела

Систем такса, као и систем пореза, мора да почива на поштовању одређених начела, односно принципа. Уобичајено је да се у оквиру таксених начела посебно истакну ниже наведена:

а) начело легалитета које захтева да се таксе могу уводити само на основу закона, или закону кореспондирајућих аката

б) начело општости које захтева да се таксе, као и порези и остали фискални јавни приходи, генерално одређују за све унапред, а не од случаја до случаја, односно различито према појединим лицима. Ово начело, међутим искључује на закону заснована ослобођења, јер ако су предвиђена онда она важе за све предмете и лица на која се односе.

в) начело једноставности таксене тарифе је техничке природе и подразумева да таксена тарифа буде једноставна, да се лако и тачно омогућује плаћање прописане таксе

г) начело некумулирања таксе подразумева да за исти спис или радњу није могуће, нити дозвољено, наплаћивати таксу кумулативно од стране више јавноправних лица

11.5. Елементи таксе

У систему такса посебно су у употреби следећи елементи: *Предмет таксе* подразумева радњу државног органа, или неку другу чињеницу за коју је законом или одлуком надлежног органа предвиђено и прописано плаћање таксе. *Таксени обвезник* је физичко или правно лице на чији се захтев обавља радња предвиђена у таксеној тарифи, односно због које се предузимају радње за чије је обављање прописана обавеза плаћања таксе. *Таксена основица* је вредност услуге која служи за обрачун таксе (на пример, вредност спора, вредност радног часа и слично). *Таксена стопа* је утврђени износ који таксени обвезник треба да плати на јединицу основице. Обично се одређује у фиксном износу, у проценту или паушално. *Таксена тарифа* је системски сређен попис радњи, опис коришћења одређеним правима, услугама, предметима и слично, за чије се извршење, односно коришћење наплаћује такса. *Таксена ослобођења* могу у принципу да буду лична или предметна. Лична ослобођења прописана су, по правилу, из социјални разлога (лош материјални положај таксног обвезника). Предметна ослобођења од плаћања такса односе се на поједине радње, мере, коришћење одређених права и слично и не зависе од статуса лица које је покренуло одређену делатност државног органа, које се користи одрђеним услугама, правима итд. *Таксени систем* представља скуп свих таксених облика који су у употреби у одређеној земљи.

11.6. Систем такса у Србији

У садашњем систему јавних прихода постоје таксе које су уведене републичким, покрајинским, градским и општинским прописима.

11.6.1. Републичке таксе

Одговарајућим републичким законима прописане су републичке административне и судске таксе. *Административне таксе* прописане су Законом о републичким административним таксама, који одређује обавезу плаћања административне таксе за списе и радње у управним стварима код државних органа и организација, органа територијалне аутономије и локалне самоуправе у вршењу поверених послова и организација које врше јавна овлашћења. У питању су обавезе плаћања таксе за разне облике поднесака, решења, уверења, овера, преписа и превода. Таксеном тарифом је одређено да се таксе плаћају у распону који значајно варира. Висину таксе одређује орган надлежан за решавање у управној ствари у складу са законом, а пореска управа, на захтев органа, спроводи само поступак принудне наплате. *Судске таксе* су прописане Законом о судским таксама и оне се плаћају у поступцима пред судовима. У тарифи која је дата у прилогу овог закона прописано је да се ове таксе плаћају (**41** тарифни разред од којих сваки садржи више позиција) са значајним распонима. Висина судских такса се одређује како *ad valorem* тако и у номиналним износима по врстама услуге које се пружају односно очекују. Ове таксе се плаћају или у судским таксеним маркама или у готовом новцу. Висину такса одређује суд у складу са законом, а принудни поступак, на захтев суда, спроводи пореска управа. Ове таксе су приход републичког буџета.

11.6.2. Покрајинске и општинске административне таксе

На основу измена и допуна Закона о јавним приходима и јавним расходима које су учињене почетком **2001** године, дата је могућност увођења покрајинских и општинских административних такса као локалних јавних прихода. Скупштина АП Војводине је донела Одлуку о административним таксама, као што је то урадила и свака општина, односно град. Ове таксе су приход буџета Покрајине, односно локалних буџета, њихову висину, на основу одлуке, одређује управни орган. Пореска управа се само на захтев органа укључује у поступак принудне наплате сходно одредбама Закона о пореском поступку и пореској администрацији. Локалне административне таксе су предвиђене Законом о финансирању локалне самоуправе, као изворни приход јединица локалне самоуправе. Њихову висину утврђује скупштина јединице локалне самоуправе. Оне се плаћају у новцу и приход су буџета јединице локалне самоуправе.

11.6.3. Локалне комуналне таксе

На основу Закона о финансирању локалне самоуправе утврђене су врсте локалних комуналних такса и прописано је којим се актом скупштине општине уводе наведене таксе. Такође, Закон о финансирању локалне самоуправе је уредио и све основне елементе комуналних такса, чиме је скупштинама општина олакшао доношење одлуке. Тако је Законом о финансирању локалне самоуправе дата могућност скупштинама општина(градова) да могу да уведу комуналне таксе на:

- 1) коришћење простора на јавним површинама, или испред пословних просторија, у пословне сврхе, осим ради продаје штампе, књига и других публикација, производа старих и уметничких заната и домаће радиности;
- 2) држање средстава за игру („забавне игре“)
- 3) приређивање музичког програма у угоститељским објектима
- 4) коришћење рекламних паноа
- 5) коришћење простора за паркирање друмских моторних и прикључних возила на уређеним и обележеним местима
- 6) коришћење слободних површина за кампове, постављање шатора или друге објекте привременог коришћења
- 7) коришћење обале у пословне и било које друге сврхе
- 8) истицање фирме на пословном простору
- 9) истицање и исписивање фирме ван пословног простора на објектима и просторима који припадају општини(коловози, тротоари, зелене површине, бандере и слично)
- 10) коришћење витрина ради излагања робе ван пословних просторија
- 11) држање и коришћење пловних постројења и пловних направа и других објеката на води, осим пристана који се користе у пограничном речном саобраћају
- 12) држање и коришћење чамаца и сплавова на води, осим чамаца које користе организације које одржавају и обележавају пловне путеве
- 13) држање ресторана и других угоститељских и забавних објеката на води
- 14) држање моторних друмских и прикључних возила, осим пољопривредних возила и машина
- 15) држање кућних и егзотичних животиња
- 16) заузеће јавне површине грађевинским материјалом.

Локалне комуналне таксе из тачке **1** до **17** и **16** утврђују се у дневном износу, а из тачке **8** до **15** утврђују се у годишњем износу. Општина може уводити локалне комуналне таксе у различитој висини, у зависности од врсте делатности, површине и техничко-употребних карактеристика, објекта и по деловима територије, односно у зонама у којима се налази објекти, предмети или врше услуге за које се плаћају таксе. Одлуком скупштине општине, којом се уводе локалне комуналне таксе, утврђују се висина, олакшице, рокови и начини плаћања локалне комуналне таксе. Одлукама

скупштина општина је различито одређен начин администрирања, контроле и наплате комуналних локалних такса. У неким случајевима одлуком је предвиђено да целокупан поступак од утврђивања до принудне наплате спроводи Пореска управа, а у неким да Пореска управа спроводи само принудну наплату, а по захтеву надлежног органа локалне самоуправе.